

Структура герменевтичного досвіду

Віра Дубініна, Українська медична стоматологічна академія

Розглядаються прикладні аспекти філософської герменевтики у зв'язку з формуванням особливого герменевтичного простору в сучасній гуманітарній культурі. Аналізується уявлення про сенс і розуміння, притаманне античній філософській традиції, розглядаються термінологічні аспекти концепту розуміння в його практичній площині. Герменевтичний метод і його використання при аналізі конкретних смислових утворень пов'язується із поняттям метафори, яка може розглядатись як середостіння герменевтичного досвіду.

Розглянуто прикладні аспекти філософської герменевтики у зв'язку з формуванням особливого герменевтичного простору в сучасній гуманітарній культурі. Проаналізовано поняття сенсу і розуміння, властиве давній філософській традиції, розглянуто термінологічні аспекти поняття розуміння в його практичній площині. Метод герменевтики і його використання при аналізі конкретних семантичних утворень пов'язані з поняттям метафори, яке можна розглядати як середостіння герменевтичного досвіду.

Встановлено, що герменевтика – це особливий аспект або поворот у розвитку європейської філософії, який включає в себе всі інші рівні: онтологію, епістемологію, трансцендентальну феноменологію і філософію мови.

З'ясовано, що саме мова є джерелом, з якого виникає сама можливість герменевтики. Мова є середовищем герменевтичного розуміння світу, і сьогодні ми спостерігаємо в сучасній філософії ситуацію формування герменевтичного середовища, особливого семантичного простору, в якому ми досягаємо всі філософські системи минулого і сьогодення.

Герменевтика постійно піднімає питання: чи можливо розуміння в принципі? Питання в тому, чи можемо ми зрозуміти себе і що це насправді означає. Наскільки адекватний виражений сенс самому предмету? Фундаментальною основою герменевтики, її можливості і необхідності є наявність зовнішнього та внутрішнього в слові, мові, знаку і та ін. Наявність прихованого значення, метафоричності, конотацій, полісемії, особистого значення тощо – це уможливило герменевтику навіть незалежно від його реальних досягнень. Тут принципи Ф. Шлейєрмахера цілком доречні:

1. Усе, що підлягає інтерпретації, має визначатися тільки на основі мови автора і оригінального кола читачів.

2. Значення кожного слова в даному місці має визначатися його зв'язком зі значенням контексту. Наприклад, грецький логос може означати в різних контекстах розум і закон, прозу і Спасителя, що загалом є традиційною проблемою перекладу і перекладачів.

У результаті слід зазначити, що проблема стратифікації герменевтичного досвіду є фундаментальною для розуміння самої суті герменевтики. Цей досвід не є його окремою формою, у даний час ми можемо говорити про те, що він пронизує всі гуманітарні знання, що дозволяє говорити про формування особливого герменевтичного, культурного, семантичного простору, в якому будь-яка людина має мати сенс. Таке ставлення дозволяє абсолютно по-іншому поглянути на роль і завдання герменевтики на шляху перетворення її на універсальну філософську методологію.

Ключові слова: герменевтика, герменевтичний простір, метод, розуміння, інтерпретація, мова, смисл, метафора

The structure of hermeneutic experience

Vira Dubinina, Ukrainian Medical Dental Academy

The applied aspects of philosophical hermeneutics in connection with the formation of a special hermeneutic space in modern humanitarian culture are considered. The concept of meaning and understanding inherent in the ancient philosophical tradition is analyzed, the terminological aspects of the concept of understanding in its practical plane are considered. The hermeneutic method and its use in the analysis of specific semantic formations is associated with the concept of metaphor, which can be considered as a mediastinum of hermeneutic experience.

Hermeneutics is a special aspect or turn in the development of European philosophy, which includes all other levels: ontology, epistemology, transcendental phenomenology and language philosophy. It is

language that is the source from which the very possibility of hermeneutics arises. Language is the medium of hermeneutic comprehension of the world and today we observe in modern philosophy the situation of the formation of hermeneutical environment, a special semantic space in which we comprehend all the philosophical systems of the past and present.

The hermeneutics constantly raises the question: is understanding possible in principle? It is not even a matter of whether we can understand Hesiod or the Bible. The question is whether we can understand ourselves and what this actually means. How adequate is the expressed meaning to the subject himself? The fundamental basis of hermeneutics, its ability and its necessity is the presence of external and internal in a word, speech, sign, etc. The presence of hidden meaning, metaphoricality, connotations, polysemy, personal meaning, etc. – this makes hermeneutics possible, even regardless of its real achievements. Here the principles of F. Schleiermacher are quite appropriate:

1. Everything that is subject to interpretation should be determined only from the language of the author and the original circle of readers.

2. The meaning of every word in a given place should be determined by its connection with the meaning of the context. For example, the Greek *logos* may mean, in various contexts, reason and law, prose and the Savior, which is, in general, a traditional problem of translation and translators.

As a result, it should be noted that the problem of stratification of hermeneutic experience is fundamental for understanding the very essence of hermeneutics. This experience is not a separate form of it, at present we can talk about the fact that it permeates all humanitarian knowledge, which allows us to talk about the formation of a special hermeneutic cultural, semantic, semantic space in which any person should make sense. This attitude allows a completely different look at the role and tasks of hermeneutics on the way of turning it into a universal philosophical methodology.

Keywords: *hermeneutics, hermeneutic space, method, understanding, interpretation, language, meaning, metaphor*

Структура герменевтического опыта

Вера Дубинина, Украинская медицинская стоматологическая академия

Рассматриваются прикладные аспекты философской герменевтики в связи с формированием особого герменевтического пространства в современной гуманитарной культуре. Анализируется представление о смысле и понимании, свойственное античной философской традиции, рассматриваются терминологические аспекты концепта понимания в его практической плоскости. Обнаружено, что герменевтический метод и его использование при анализе конкретных смысловых образований связывается с понятием метафоры, которая может рассматриваться как средостение герменевтического опыта.

Рассмотрены прикладные аспекты философской герменевтики в связи с формированием особого герменевтического пространства в современной гуманитарной культуре. Проанализировано понятие смысла и понимания, присущее древней философской традиции, рассмотрены терминологические аспекты понятия понимания в его практической плоскости. Герменевтический метод и его использование при анализе конкретных семантических образований связаны с понятием метафоры, которое можно рассматривать как средостение герменевтического опыта.

Установлено, что герменевтика – это особый аспект или поворот в развитии европейской философии, который включает в себя все другие уровни: онтологию, эпистемологию, трансцендентальную феноменологию и философию языка.

Выяснено, что именно язык является источником, из которого возникает сама возможность герменевтики. Язык является средой герменевтического понимания мира, и сегодня мы наблюдаем в современной философии ситуацию формирования герменевтической среды, особого семантического пространства, в котором мы постигаем все философские системы прошлого и настоящего.

Герменевтика постоянно поднимает вопрос: возможно ли понимание в принципе? Вопрос в том, можем ли мы понять себя и что это на самом деле означает. Насколько адекватен выраженный смысл самому предмету? Фундаментальной основой герменевтики, ее способности и необходимости является наличие внешнего и внутреннего в слове, речи, знаке и т. д. Наличие скрытого значения, метафоричности, коннотаций, полисемии, личного значения и т. д. – это делает возможной

герменевтику даже незалежно від його реальних досягнень. Зде принцип Ф. Шлейєрмахера вповне уместні:

1. Все, что подлежит интерпретации, должно определяться только на основе языка автора и оригинального круга читателей.

2. Значение каждого слова в данном месте должно определяться его связью со значением контекста. Например, греческий логос может означать в различных контекстах разум и закон, прозу и Спасителя, что в общем является традиционной проблемой перевода и переводчиков.

В результате следует отметить, что проблема стратификации герменевтического опыта является фундаментальной для понимания самой сути герменевтики. Этот опыт не является его отдельной формой, в настоящее время мы можем говорить о том, что он пронизывает все гуманитарные знания, что позволяет говорить о формировании особого герменевтического культурного, семантического пространства, в котором любой человек должен иметь смысл. Такое отношение позволяет совершенно по-другому взглянуть на роль и задачи герменевтики на пути превращения ее в универсальную философскую методологию.

Ключевые слова: герменевтика, герменевтическое пространство, метод, понимание, интерпретация, язык, смысл, метафора

Постановка проблеми.

Розвиток герменевтики протягом усієї її історії не являв собою простого і прямолінійного процесу, але протікав тими досить звивистими руслами, які виникали в духовній культурі конкретного історичного періоду. Ще точніше можна сказати, що ці шляхи надавалися в розпорядження тлумачів і це було пов'язане з особливостями суспільно-політичного, національного і релігійного розвитку того чи іншого народу. Не останню роль на цьому шляху грали також випадкові фактори і обставини, наприклад, інтелектуальна мода свого часу, яка змушувала дослідників рухатися наосліп, часто досягаючи результату, якого вони зовсім не очікували.

Герменевтика являє собою особливий аспект або виток у розвитку європейської філософії, який містить усі інші рівні: онтологію, гносеологію, трансцендентальну феноменологію і філософію мови. Сама мова і є тим джерелом, з якого виникає сама можливість герменевтики. Мова – це середовище герменевтичного осягнення світу, і на сьогодні ми спостерігаємо в сучасній філософії ситуацію формування герменевтичного середовища, особливого смислового простору, в якому «прочитуються» всі філософські системи минулого і сьогодення.

Аналіз досліджень та публікацій.

Формування цього простору відбувалося протягом останніх двох століть значною мірою завдяки німецькій філософській і загалом інтелектуальній традиції. У цьому процесі поряд з протестантською теологією ключову роль зіграла класична філологія. Досить згадати, що засновниками нової герменевтики стали професійні філологи, видатні знавці античності Ф. Шлейєрмахер [16] і Ф. Аст [7]. Істотний внесок зробили також пра-

ці та організаційні зусилля Ф. А. Вольфа [див. 2], діяльність якого взагалі сприяла виникненню філології як науки. У зазначеній роботі Ф. А. Вольф розробляє загальну програму розвитку науки про класичну давнину, виокремлюючи 26 розділів даної науки, причому перші чотири названі так: 1) філософське мововчення або загальні підстави двох давніх мов; 2) граматики грецької мови; 3) граматики латинської мови; 4) основи філологічної герменевтики [див. 2, с. 89].

Таке високе положення герменевтики обумовлено інтелектуальним кліматом, духовними віяннями того часу, прагненням наблизити наше розуміння якомога ближче до задуму автора, до самої суті першоджерела.

Видатним дослідником, людиною, яка тонко відчувала і розуміла античну культуру, був також Август Бек (1785–1867), якому належить одна з найважливіших установок герменевтики: «Герменевтика – це пізнання пізаного» [9, с. 280]. Серед оглядових праць з історії античної герменевтики особливо виділяються роботи Фрідріха Бласса [1] і Теодора Бирта [8]. Ф. Бласс визначає герменевтику як мистецтво розуміти усну або письмову мову взагалі і, особливо, давніх письменників. [див. 1, с. 1].

Постановка проблеми.

У зв'язку з цим перед герменевтикою постійно виникає питання, а чи можливо розуміння в принципі? Справа навіть не в тому, чи можемо ми зрозуміти Гесіода або Біблію. Питання в тому, чи можемо ми зрозуміти самих себе і що це, власне, означає. Наскільки виражається сенс адекватний самому суб'єкту?

Викладення основного матеріалу. Принципова основа герменевтики, її можливість і її необхідність – наявність зовнішнього та внутрішнього

в слові, мови, знаку і т. п. Наявність прихованого сенсу, метафоричність, конотації, багатозначність, особистісний смисл та ін. – саме це робить можливим герменевтику, навіть незалежно від її реальних досягнень. Тут цілком доречні принципи Ф. Шлейєрмахера: 1. Усе, що підлягає тлумаченню має визначатися тільки з мови автора і початкового кола читачів. 2. Сенс будь-якого слова в даному місці повинен визначатися по його зв'язку зі змістом контексту. Наприклад, грецький логос може означати в різних контекстах розум і закон, а також прозу і Спасителя, що є взагалі досить традиційною проблемою перекладу і перекладачів.

У зв'язку з цим можна згадати діалог «Кратил» Платона, де Кратил стверджує, що існує правильність імен (ὀνόματος ὀρθότητα), притаманна кожній речі від природи. У свою чергу, Гермоген каже, що імена – лише наслідок договору і угоди. Тут же згадується Протагор: ἀνθρώπων φησι πάντων εἶναι μέτρον; де φησι – вважає, висловлює, підтверджує, – тобто людина встановлює і висловлює міру всіх речей. Ця заочна полеміка з Протагором – перша, по суті, філософська герменевтична суперечка, яка нам відома.

Не можна сказати, що робота Аристотеля «Про тлумачення» (Περὶ Ἑρμηνείας) є дійсним продовженням цієї проблематики. Цей текст Аристотеля, по суті, являє собою своєрідний додаток до його ж «Аналітики». Тут обговорюється питання про істинність висловлювань, а також низка елементів модальної логіки. Аристотель загалом приймає точку зору платонівського Гермогена, кажучи, що імена мають значення за угодою, оскільки від природи у речей немає ніяких імен. Це по суті якість передбачення позиції Ф. де Соссюра, оскільки твердження про випадковий характер імені – це принципова основа його лінгвістики.

Сама лексика, що описує ситуації розуміння і інтерпретації в давньогрецькій мові, досить різноманітна і представляє собою доволі аморфний конгломерат понять, який складається із кількох принципових синонімічних рядів, серед яких нам у спадок залишилося насамперед слово герменевтика (ἑρμηνευτική) – «мистецтво тлумачення», від дієслова ἑρμηνεύω – «тлумачу», етимологія якого неясна.

Етимологічний словник П. Шантрена вказує на малоазійське походження слова, перш за все від кореня ἑρμη [10, с. 373]. Зазвичай також згадують, що бог Ἑρμῆς – Гермес, син Зевса і Майї, який, крім іншого, приймає душі померлих і якому через 30 днів після смерті приносяться жертви. Також не зайве зазначити, що Гермес-Кадм вважався винахідником грецького письма; Гермес-Логій – бог оратор; тлу-

мач сновидінь, він же відкриває очі сплячим, є покровителем окультних знань та ін.

Раціональнішим, хоча і менш натхненним є зв'язок зі словом τό ἔρμα – підстава, стійка, стовп, підстава, причина і т.п. Воно пов'язує герменевтику з пошуком чогось ґрунтового або того, що лежить в основі. Друга частина слова герменевтика також досить примітна. Це дієслово νεύω – робити знак, кивати (головою); обіцяти знаком; бути спрямованим, направлятися, бути узгодженим; мати схильність, тяжіти; сходитися (про геометричні лінії). Усі ці переливи значень можуть бути використані для розуміння слова. Також характерно ἡ ναυτική – мистецтво мореплавання, кораблеводіння. Наприклад, у слові «кібернетика» κυβερνάω – управляти, правити, вести; κυβερνητική – мистецтво управління. Це можливо, оскільки νέω – плавати, плисти; прясти; нагромаджувати, навалювати, насипати, складати. З огляду на сказане, можна припустити, що слово «герменевтика» може означати узгодження підстав, орієнтацію в принципах і т. п.

Інший семантичний ряд пов'язує розуміння з тим, що отримане у чуттєвому сприйнятті. Так, слово τό αἴσθημα – відчуття, почуття, чуттєве сприйняття, означає також і розуміння, точніше, той його різновид, який пов'язаний з переживанням. Наприклад, у Евріпіда: αἴσθημα τοι κἀν νηπίος γε τῶν κακῶν ἐγγύγεται – «і дітям властиво відчувати біду». Цей аспект зберігається і в сучасних мовах. Так, можна сказати: «Я це відчуваю», маючи на увазі «Я це розумію». Тут ми маємо справу з особливим, позараціональним видом розуміння. Саме цей його аспект надзвичайно ускладнює створення раціональної герменевтичної теорії.

Ще один найважливіший сегмент герменевтичного розуміння в давньогрецькій філософії пов'язаний з позначенням діяльності нашої свідомості і відповідним лексико-семантичним рядом. Перш за все це терміни, похідні від коренів: ἡ γνῶμη – свідомість, дух, розуміння; ὁ νοῦς – розум, розум; і ἡ φρήν – душа, розум, думка. Так, ἡ ἔννοια – розуміння як здоровий глузд – παρὰ τὴν ἔννοιαν у Плутарха; також τό κατανόημα – знання, розуміння; ἡ ἐκδοχή – прийняття, розуміння, тлумачення.

Нарешті, ἡ φρόνησις – найбільш загальний термін, що означає: здоровий глузд, розум, думка, розуміння, розважливість, але також і сприйняття, почуття, інтерпретація. [5].

Таким чином, початкове розуміння герменевтики та її завдань ґрупувалося навколо трьох основних сенсів:

1. Розуміння як відчуття, сприйняття, інтуїція.

2. Розуміння як здоровий глузд, розсудливість, свідомо діяльність, природна робота думки.

3. Діяльність розуму. Це безсумнівно вищий рівень розуміння з точки зору давніх греків. Він пов'язаний з тлумаченням, інтерпретацією, тобто з певною трансформацією того, що підлягає розумінню.

Існує питання, яке так чи інакше постає перед кожним дослідником, та й просто людиною, що приступає до вивчення герменевтики. Це питання про її «застосування». Чи існують якісь конкретні процедури, технічні прийоми, які можна застосувати в межах герменевтичної інтерпретації? Зрозуміло, набір та змістове наповнення таких процедур істотно відрізнялися в різні епохи і в різних інтелектуальних традиціях. Однак ми можемо виокремити досить стійких методів, якими так чи інакше користувалися практично всі послідовники герменевтичної традиції: 1. Символізація. Пошук невідомого, незрозумілого, символічного в найпростіших словах. Проблематизація чогось простого і звичного. Знаходження метафоричності і смислової складності в звичайних словах і поняттях. Пошук конотацій, особистісного сенсу, ідіоматизація загального, ускладнення простого.

2. Деметафоризація. Прояснення метафор (ширше – тропів (оборотів, фігур мови), того, що використовується в переносному сенсі). Своєрідне зниження метафори, процедура в чомусь протилежна першій. Слова складні, іншомовні, метафори – взагалі будь-які тропи – «розгвинчуються», з'ясовується якийсь первинний сенс, переклад, етимологія. Пошук буквального змісту таких висловів, як, наприклад, біблійні «Впасти до зовнішньої темряви» або «Блаженні вбогі духом» і т.п. Тлумачення як спрощення складного і незрозумілого. Тут можна згадати вислів Д. С. Лихачова – «реалізація метафори».

3. Десинонімія. Позбавлення від синонімів. Див. цитату з Ф. де Сосюра про те, що в мові синонімів немає. Кожен синонім – це додатковий привід для інтерпретації. Дійсно, кожний синонімічний ряд – це доволі складний конгломерат змісту, тонких сенсів, різницю між котрими може почути лише дуже підготовлений реципієнт.

4. Асоціативний метод. Він же рефлексивний підхід, хоча можна їх і розрізнити. Опис власне індивідуальних (психологічних, особистісних, ментальних і т. п.) асоціацій, що виникають при прочитанні тексту або при сприйнятті будь-якого культурного феномену. Питання лише в почутті міри, рівні освіти, досвіду і здібностей інтерпретатора. Скажімо, одна людина не здатна навіть опи-

сати зовсім прості речі, інша розгортає довгі і оригінальні послідовності асоціацій. Цей метод можна назвати також ідіосинкратичним (тобто суто особистий, індивідуальний, своєрідний). У всіх нас є свої приватні ідіосинкратичні конструкції реальності, і на цій підставі ми виносимо судження і розглядаємо речі в суб'єктивній перспективі [див. 6].

5. Змістовний паралелізм. Також метод ремінісценцій. Йдеться про історико-культурні смислові паралелі, комбінації зв'язків, перекличці смислів і ремінісценції. Це не можна «вивчити», хоча цьому в принципі якось вчать, це своєрідна навичка, яка приходить з досвідом роботи з текстами, з вивченням прикладів інтерпретації. Схожа на практику перекладу з іноземної мови. Ремінісценція (лат. *Reminiscentia* – спогад) – неявна цитата, уявне відсилання. Пошук неявних цитат, прихованих сенсів і аллюзій. Тут йдеться про натяки, або аллюзії, вміння інтерпретатора доречно навести цитату, надавши їй сенс, якого вона ще не мала.

Якщо слідувати зазначеним прийомам, то можна сказати, що ті чи інші інтерпретовані тексти набувають найбільший сенс, коли вони розглядаються в якості раціональних відгуків на проблеми і запити, які диктуються самим часом життя автора. Досить ясно, що у ході інтерпретації багатьох давніх текстів сучасні філософські поняття повинні бути винесені за дужки настільки, наскільки це можливо, для того щоб уникнути недоречної і передчасної схематизації історії ідей. Важливо також розуміти, що історичні джерела, що повідомляють про життя і діяльність тих чи інших авторів, повинні розглядатися з не меншою обережністю, ніж сучасні коментарі.

Сучасний дослідник Р. Б. Галанін [3] виокремлює чотири герменевтичних принципа, які знадобляться для перекладу та інтерпретації текстів (у даному випадку мова йде про фрагменти Протагора):

а) *ipsissima verba* (букв. достеменні слова) пошук автентичного тексту;

б) триангуляція (лат. *triangulatio* – покриття трикутниками) значення слів: Саме поняття «триангуляція» означає полідисциплінарний науковий метод дослідження, що полягає у спробі з'єднання кількісного і якісного підходів і являє собою так званий «третій шлях». Якісний метод служить для висунення нових гіпотез з їх подальшою перевіркою за допомогою кількісного методу. Сам термін прийшов з геології, а в соціогуманітарних дисциплінах, зокрема в психології, під триангуляцією слід розуміти процес зіставлення відомих текстів – це в першу чергу Гомер і Геракліт – з постпротагорівськими текстами Платона і Аристотеля. Відстежуючи еволюцію значень слів, використовуваних усіма ними,

ми зможемо краще зрозуміти те, що має на увазі під тим чи іншим словом сам Протагор. [див. 3, с. 25–26].

в) лінгвістична щільність – під цим поняттям, посилаючись на Ч. Кана [11, с. 87–96], Е. Скіаппа розуміє «той факт, що сенс приватних висловлювань може бути перебільшений з огляду на те, що автор спеціально вибирав слова з великою кількістю значень» [13, с. 34]. Це стосується перш за все текстів про Протагора, оскільки, як зазначає Керферд, «питання про правильність імен було чимось на зразок стандартної теми софістичної дискусії» [12, с. 68].

г) лінгвістичний резонанс – це поняття, також запозичене Скіаппой у Кана, означає той факт, що значення окремо взятого фрагмента може бути краще зрозуміле тоді, коли він розглядається в зв'язку з іншими фрагментами того ж автора, що містять схожі слова або фрази [13, с. 34]. Іншими словами, фрагменти Протагора можуть якби «відбиватися» і «утримуватися» один в одному, вступати в смисловий «резонанс», передаючи один одному частково або повністю свою смислову інтенцію.

Висновки.

Таким чином, кажучи про архітектоніку герменевтичного дискурсу ми можемо виокремити наступні його форми:

1. Етимологічна герменевтика. Сюди ж відноситься народна етимологія. Мовне, лінгвістичне «зсередини». Загалом даний розділ традиційно позиціонується як філологічна герменевтика.

2. Психологічна (психоаналітична) герменевтика. Сюди можна віднести всі версії психоаналізу та аналітичної психології К. Г. Юнга. На включенні психоаналітичної традиції

до складу герменевтичного дискурсу наполягає, наприклад, П. Рікбор.

3. Історична герменевтика. Вхідження тексту в якийсь історико-культурний, соціальний, національний, релігійний, міфологічний контекст. Історичне «зсередини». Наприклад, оцінка факту, що Франц Кафка жив саме в Празі початку ХХ ст., був євреєм в Австро-Угорщині і т. п. Або те, що Шекспір – це житель Лондона на рубежі ХVI-ХVII ст., може бути особливою темою герменевтичного дослідження.

4. До історичної примикає також Герменевтика особистісних контекстів. Біографія, особистий досвід та ін. Особистісне «зсередини». Персональна іманентність та її розуміння. Наприклад, той факт, що Й. Бродський був емігрантом, а поет Зігфрід Сассун – бійцем на Першій Світовій війні, змінює багато в сприйнятті їхньої творчості.

5. Герменевтика повсякденного життя, логосу. Герменевтика особистості, суб'єкта. Серед представників цієї форми герменевтичного дискурсу можна відзначити дослідження М. Фуко.

Як підсумок слід зазначити, що проблема стратифікації герменевтичного досвіду є принциповою для розуміння самої суті герменевтики. Цей досвід не є якоюсь окремою його формою, у даний час ми можемо говорити про те, що він пронизує все гуманітарне знання, що дозволяє говорити про формування особливого герменевтичного, культурного, семантичного, змістового простору, в якому повинна бути «прочитана» і осмислена будь-яка людина. Дана установка дозволяє абсолютно інакше поглянути на роль і завдання герменевтики на шляху перетворення її на універсальну філософську методологію.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бласс Ф. Б. Герменевтика и критика. Искусство понимания произведений классической древности и их литературная оценка / пер. с нем. Москва : Ленанд, 2016. 202 с.
2. Вольф Ф. А. Что такое классическая филология? Очерк науки древности / пер. с нем. Москва : Книжный дом «Либроком», 2012. 96 с.
3. Галанин Р. Б. Риторика Протагора и Горгия. Санкт-Петербург : Изд-во РХГА, 2016. 264 с.
4. Дильтей В. Собр. соч. в 6 т. / пер. с нем. под ред. В. С. Малахова. Москва : Дом интеллект. книги, 2001. Т. IV. Герменевтика и теория литературы. 536 с.
5. Древнегреческо-русский словарь. В 2 т. Сост. И.Х. Дворецкий. Москва : Госиздат иностранных и национальных словарей, 1958.
6. Стафкенс А. Психоаналитические концепции реальности и некоторые спорные идеи «нового подхода». *«Журнал практической психологии и психоанализа»*. 2002. № 3. URL: <http://psyjournal.ru/articles/psichoanaliticheskie-koncepcii-realnosti-i-nekotorye-spornye-idei-novogo-podhoda>.
7. Ast F. Grundlinien der Grammatik, Hermeneutik und Kritik. Landshut, 1808. 228 s.
8. Birt Theodor. Kritik und Hermeneutik nebst Abriss des antiken Buchwesens. München : Oskar Beck Verlag, 1913. 395 s.

9. Böckh August. Encyklopädie und methodologie der philologischen Wissenschaften. Leipzig : Verlag von B.G. Teubner, 1877. 824 s.
10. Chantraine P. Dictionnaire Étymologique de la Langue Grecque Histoire des Mots. T. I-IV (1-2). Paris, 1968. 1387 p.
11. Kahn. Ch. The Art and Thought of Heraclitus. Cambridge : University Press, 1979. 180 p.
12. Kerferd G.B. The Sophistic Movement. Cambridge : University Press, 1991. 184 p.
13. Schiappa E. Protagoras and Logos. S. Carol., 2003. 230 p.
14. Schleiermacher F. Hermeneutics and Criticism. Cambridge : University Press, 1998. 284 p.

REFERENCES

1. Blass, F. B. (2016). *Germenevtika i kritika. Iskustvo ponimaniia proizvedenii klassicheskoi drevnosti i ikh literaturnaia otcenka [Hermeneutics and criticism. The Art of Understanding the Works of Classical Antiquity and Their Literary Evaluation]*. Moskva: Lenand [in Russian].
2. Volf, F. A. (2012). *Chto takoe klassicheskaiia filologiiia? Ocherk nauki drevnosti [What is classical philology? Essay on the science of antiquity]*. Moskva: Knizhnyi dom "Librokom" [in Russian].
3. Galanin, R. B. (2016). *Ritorika Protagora i Gorgiia [Rhetoric of Protagoras and Gorgias]*. Sankt-Peterburg: Izd-vo RKhGA [in Russian].
4. Diltei, V. (2001). *Germenevtika i teoriia literatury [Hermeneutics and theory of literature]. Sobr. soch. v 6 t. –Collected works in 6 volumes.* V. S. Malakhov (Ed., Trans.). (Vol. 4). Moskva: Dom intellekt. knigi [in Russian].
5. Dvoretckii, I. Kh. (Ed.). (1958). *Drevnegrechsko-russkii slovar: V 2 t. [Ancient Greek-Russian dictionary]*. Moskva: Gosizdat inostrannykh i natsionalnykh slovarei [in Russian].
6. Stafkens, A. (2002). *Psikhoanaliticheskie kontseptcii realnosti i nekotorye spornye idei "novogo podkhoda" [Psychoanalytic concepts of reality and some controversial ideas of the "new approach"]*. "Zhurnal prakticheskoi psikhologii i psikhoanaliza" – "Journal of Practical Psychology and Psychoanalysis", 3. Retrieved from <http://psyjournal.ru/articles/psikhoanaliticheskie-kontseptcii-realnosti-i-nekotorye-spornye-idei-novogo-podhoda> [in Russian].
7. Ast, F. (1808). *Grundlinien der Grammatik, Hermeneutik und Kritik*. Landshut.
8. Birt, Theodor. (1913). *Kritik und Hermeneutik nebst Abriss des antiken Buchwesens*. München: Oskar Beck Verlag.
9. Böckh, August. (1877). *Encyklopädie und methodologie der philologischen Wissenschaften*. Leipzig: Verlag von B.G. Teubner.
10. Chantraine, P. (1968). *Dictionnaire Étymologique de la Langue Grecque Histoire des Mots*. T. I-IV (1-2). Paris.
11. Kahn, Ch. (1979). *The Art and Thought of Heraclitus*. Cambridge: University Press.
12. Kerferd, G. B. (1991). *The Sophistic Movement*. Cambridge: University Press.
13. Schiappa, E. (2003). *Protagoras and Logos*. S. Carol.
14. Schleiermacher, F. (1998). *Hermeneutics and Criticism*. Cambridge: University Press.

Дубініна Віра Олександрівна

Кандидат філософських наук, доцент
Українська медична стоматологічна академія
36011, м. Полтава, вул. Шевченка, 39

Email: vera.dubinina777@gmail.com

Dubinina Vira

Ph.D. of Philosoph Sciences, Assoc. Prof.
Ukrainian Medical Dental Academy
39, Sevchenko St., Poltava, 36011, Ukraine

ORCID: 0000-0001-8024-9823

Цитування: Дубініна В. О. Структура герменевтичного досвіду. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2020. Т. 23, № 3. С. 57–63.

Citation: Dubinina, V. O. (2020). *Struktura hermenevtychnoho dosvidu [The structure of hermeneutic experience]*. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (3), 57–63.

Стаття надійшла / Article arrived: 17.02.2020

Схвалено до друку / Accepted: 04.03.2020